

UDK 811:316.66(049.3)

Primljeno: 10. 01. 2024.

Stručni rad
Professional paper

Azra Hodžić-Čavkić

ETNOKULTURNI STEREOTIPI: OD NARCIZMA MALIH RAZLIKA DO POTRESA U JEZIČKOM CENTRU

[Amela Šehović (ur.), *Etnokulturni stereotipi u slavenskim, germanskim, romanskim i orijentalnim jezicima: sličnosti i razlike u percepciji Drugoga*, Slavistički komitet, Sarajevo, 2023]

U organizaciji Slavističkog komiteta BiH i Univerziteta u Sarajevu – Filozofskog fakulteta 23. i 24. marta 2023. održana je Međunarodna lingvistička konferencija *Etnokulturni stereotipi u slavenskim, germanskim, romanskim i orijentalnim jezicima: sličnosti i razlike u percepciji Drugoga*. Do kraja kalendarske godine Slavistički je komitet pod uredništvom prof. dr. Amele Šehović izdao i zbornik s radovima izloženim na konferenciji koji su prošli proces recenzije. Prilozi su prirodno grupirani prema porodicama jezika radi relevantnosti zaključaka te tako formiraju dobru i raznoliku lingvosliku svijeta, što zbornik čini reprezentativnom lingvističkom metonimijom. Zbornik se sastoji od 305 strana, radovima prethodi urednička napomena, a nakon njih slijede bio-bibliografski podaci o autorima.

Budući da je konferenciju otvorilo plenarno izlaganje Vesne Požgaj Hadži, i njen rad u *Zborniku* ima otvaračku ulogu i čini cjelinu za sebe. Prvi dio rada *U zrcalu stereotipa* pregledno se bavi pojmom *stereotipa* kao izuzetno rasprostranjenim, ukalupljenim uvjerenjima o određenoj društvenoj skupini te se u tom teorijskom okviru najprije s psihološkog stajališta pravi razlika između stereotipa, predrasude, predodžbe, stava i uvjerenja. Nadalje, autorica na primjeru kolokacijskih supostojanja riječi *stereotip* u različitim hrvatskim korpusima nastoji pokazati u kojim se društvenim pojavama stereotip najčešće registrira i proučava. Drugi dio rada

su autoricina vlastita istraživanja stereotipa započeta u monografiji *Bez predrasuda i stereotipa* (2005). Tri cjeline kojima se u ovom dijelu autorica bavi su: 1. jezička dominacija na primjeru odnosa kolonizatora prema arapskom jeziku u Maroku, gdje se zaključuje da se arapski smatra jezikom osjećaja, formalizma, zbrke, nejasnosti i nepromišljenosti te da potiče na pasivnost, a da je evropski jezik kolonizatora sredstvo reda, plana i proaktivnosti; 2. stereotipi u udžbenicima hrvatskoga jezika kao stranoga/drugoga; 3. istraživanje stereotipa o govornicima petnaest stranih jezika koje imaju izvorni govornici slovenskog jezika. Prirodno i očekivano, uvriježene strukture jake društvene dominacije odgovorne su za kreiranje slike Drugih i za ocjenu kriterija po kojima se Drugi percipiraju kao manje vrijedni bez obzira na to što antropolozi i lingvisti stalno upućuju na to da jezik bilo koje skupine ljudi ima puni potencijal izraziti njihove potrebe, koje ne moraju imati univerzalnu vrijednost. Etnički stereotipi ili Drugi u Sloveniji (*južnjaci* i *čefuri*) prikazani su na primjeru filma *Kajmak i marmelada* (2003) i romana Gorana Vojnovića *Smokva* (2016). Rad u završnom dijelu na sebe preuzima i odgovornost u kreiranju strategija za rušenje stereotipa te se, npr., ukazuje na potrebu pažljivijeg formiranja sadržaja u udžbenicima, a u nizu društvenih akcija autorica izdvaja naročit doprinos aktivizma kulturom na primjeru projekta "Plaktivat", koji potiče na razmišljanje o društvu u kojem živimo po principu frustracije i njenog izražavanja na artistski način. Pomjeranja u ocjeni stereotipa važan su dio akcija usmjerenih na njihovo otklanjanje te budući da je stereotipe kao "najotporniji mentalni korov" moguće mijenjati, taj dio kulture treba pažljivo graditi.

Druga cjelina zbornika okupljena oko slavenskih jezika počinje radom Lidije Arizankovske „Етнокултурни стереотипи во македонскиот јазик низ перцепцијата на другиот“, koji na osnovu frazeološke građe makedonskog jezika s etnonimskom sastavnicom istražuje potencijal makedonskog jezika. U prvom dijelu rada ističe se tijesna veza između frazeologije, lingvokulturologije i etnolingvistike te se pronađeni materijal analizira s obzirom na okruženje, tradiciju i vjerovanja. Fokus rada je na imenskim frazeološkim izrazima u sintagmatskoj strukturi (npr. пусто турско), ali i na rečenicama s entonimskom sastavnicom (npr. *со Турчин не се садат краставицу*, dosl. *kod Turčina se ne sade krastavce*). Istraživanje je pokazalo da su vrlo plodne frazeološke konstrukcije s etnonimom *Cigan* i njegovim odgovarajućim leksičkim varijantama (Гуптин i Манго) koje se koriste u ocjeni nekoga kao lažova, hvalisavca, prosjaka, onoga ko se uspješno cjenka, pohlepan je i bestidan. Slično se pokazuje u slučaju etnonima *Turčin* (i njemu odgovarajući deminutiv *Турче*) koji u frazeološkim izrazima doprinosi značenju „strasni pušači,

neljubazni, loši, nepovjerljivi i sujetni ljudi”. Korpus istraživanja obuhvata i etnonime *Англичанец* (*Глуми Англичанец* i *се прави Англичанец*, *Германец* (*Како изгубен Германец*)), *Грк* (*Се буни како Грк во апс*), *Евреин*, *Егеец*/*Влав*/*Цинџар*/*Словенец*, *Мохиканец*, *Холанѓанец*, *Швајцарец*, *Шунтар*. Rad pokazuje da se, kao i u bosanskom, u makedonskom jeziku književnost javlja kao izvor za motivaciju frazeoloških izraza (kao u slučaju *posljednji Mohikanac* i *Lutajući Jevrejin*). U zaključku rada ističe se da je u proučavanoj građi akcent na negativnim osobinama etnije koja je motivirala strukturu određenog frazeološkog izraza i to u obliku komparativa, prema kriterijima makedonistike. Treba reći da je kriterij bliskog historijskog iskustva s određenim narodom uglavnom motiv za negativno konotiranu upotrebu etnonima u frazeološkim izrazima, a da se, s obzirom na izostanak kontakta s određenom nacijom, ostavlja mogućnost da se ona percipira ili neutralno ili pozitivno. Ta se pojava jezičkih univerzalija može razumjeti u kontekstu globalizacijskih procesa u jezicima svijeta.

Tatjana Balažić Bulc piše o leksikografskim izvorima kao mogućoj građi za proučavanje stereotipa u radu „Rječnik kao odraz etnokulturnih stereotipa: primjer slovenskog jezika“. Na osnovu izbora leksema, njihovog opisa i primjera u rječnicima leksikografi predstavljaju kulturu. Autorica smatra tu sliku iz rječnika statičnom slikom društva u određenom vremenu te stoga ih i razumije kao pouzdan izvor informacija o prezentaciji Drugoga. Na korpusu rječnika slovenskoga književnog jezika (SSKJ) rad prikazuje rječničku sliku različitih etničkih zajednica s područja bivše Jugoslavije u izboru lema, frazema i kolokacija pronađenih preko ključnih riječi (*Bosna, Črna Gora, Hrvaška, Srbija; Bosanec/Bosanka, Bosenc/Bosenka, Črnogorec/Črnogorka, Hrvat/Hrvatica, Srb/Srbkinja; bosanski, bosenski, črnogorski, hrvaški/hrvatski, srpski; hrvaštvo/hrvatstvo, hrvatar, hrvatiti, pohrvatiti, hrvatizem; posrbiti, srbizem, srbofil, srbstvo; balkanec, čefur, čapec, jugovič, južnjak, južnjakinja; balkanski, čefurski*). Na osnovu njih autorica dolazi do zaključka da se u SSKJ2-u izbjegava uvredljiv govor i stereotipizacija na razini lema te smatra da se na taj način aktualizira kulturološka neinformativnost rječnika, da u njemu informacije o prenesenim značenjima etnonima nisu konzistentne jer su određene leme označene stilističkim odrednicama pejorativnosti, ali da taj podatak često izostane u lemmama *Bosanec, Črnogorec, južnjak, južnjakinja, balkan, hrvatiti, hrvatar, hrvatizem, posrbiti* itd. Autorica bilježi i nekoliko propusta i na razini definicija jer nisu dovoljno precizne, a neke među njima su i netačne (npr. *in/pa mirna Bosna*) ili međusobno neusklađene (npr. svi pridjevi izvedeni iz etnonima u definiciji se objašnjavaju stanovnicima i zemljom, osim pridjeva *bosenski*, koji se ‘odnosi na

Bosnu'). Istraživanje pokazuje da se u pripremi građe za rječnik i u njoj obradi treba naći mjera, ali treba biti svjestan nemogućnosti da se konzervira i kontrolira značenje.

Prvi dio rada Martina Henzelmana „Geopolitički motivirane perspektive o drugima i njihova medijska konstrukcija u Bugarskoj“ pregledno prezentuje teorijska dostignuća u vezi sa stereotipima. U istraživačkom dijelu rada autor pokazuje na korpusu, koji je formiran na asocijativnu pretragu dostupnih bugarskih informativnih portala (“24 časa” i “Novinite.bg”), da je slika proučavanog Drugog – ambivalentna. Pretraživanje je uzelo u obzir ključne riječi u stvaranju slike stranaca u medijima s naročitim osvrtom na historijsko i geografsko iskustvo Bugarske, tj. ticale su se slike “Turaka” u vijestima u svjetlu nacionalne i međunarodne sigurnosti nakon izbjegličkih kretanja 2015. godine. Na osnovu dviju hipoteza [da su pojedinačni izvještaji već pogodni za reprodukciju zajedničkih (ili čak dominantnih) ideja o Drugima i za njihovo daljnje razvijanje u određenom smjeru te da postoje privremeni fenomeni koji evociraju ideju o Drugima u određenom trenutku] Henzelmann utvrđuje da je slika Turaka u vezi s unutrašnjopolitičkim temama predstavljena kao ambivalentno pitanje te da se čitateljima šalje poruka kako Turci moraju biti ambivalentni diplomatski učesnici koje treba promatrati s posebnim skepticizmom kada je riječ o unutrašnjim poslovima Bugarske. S jedne strane, čitateljima je dostupna informacija da je Turska već prihvatila preko 20.000 ukrajinskih ratnih izbjeglica te da se u Turskoj promovira Bugarska kao turistička destinacija, a, s druge strane, uplitanje turskih političara nesumnjivo se osuđuje kao nepoželjno, a česte upotrebe bugarske teritorije za različita krijumčarenja pokazatelj su da je povijesna slika Turčina s razlogom prisutna i u savremenom bugarskom jeziku. Amalgamom neutralnog predstavljanja i izražavanja mišljenja jezik istraživanih portala daje no-ve obrise davno uvriježenim predrasudama, pri čemu se latentno vodi računa o promoviranju geopolitičke snage Turske. Autor postavlja pitanje da li će u (jezičkoj) budućnosti geopolitička komponenta na taj način uspjeti impresionirati bugarsko stanovništvo.

Amela Ljevo-Ovčina u radu „O nekim etnokulturnim stereotipima u ruskim frazeološkim i paremiološkim rječnicima“ analizira materijal ekscerpiran na osnovu etnonimske sastavnice. Rječnici koje Ljevo-Ovčina analizira su rječnik ustaljenih poređenja, rječnik s frazeološkom građom u širem smislu, historijski paremiološki rječnici – zbornici poslovice i izreka. Drugi i treći dio rada služi kao svojevrsni uvod u analizu prikupljene građe jer u njima autorica atrikulira antonimnost kao osnovni motiv za stereotipiziranje opozicije *svoje – tuđe* i utvrđuje da su frazeološki i

paremiološki sloj, budući nosiocem vrijednosnih sudova jedne kulture, dobar izvor za analizu stereotipa. U centralnom dijelu rada autorica se bavi heterostereotipima i autostereotipima u građi koja sadrži sastavnice: Rom, Jevrej, Tatarin, Nijemac, Francuz, Šveđanin, Poljak, Italijan, Englez. Ona pokazuje da postoje različite vrste ocjena među frazeološkom i paremiološkom građom, ali percepcija Drugog (*tuđeg*) dominantno je podložna negativnoj kritici. Negativni heterostereotipi o drugoj etničkoj zajednici znatno su brojniji u odnosu na pozitivne, a u autostereotipima dominiraju pozitivne konotacije. Također, i ovaj rad pokazuje da se rječnici pojavljuju kao sredstva kontrole, što znači da nisu uvijek najpouzdaniji u ocjeni, ali da leksikografski kontinuitet može ukazati na poželjnost i nepoželjnost određenih jezičkih obrazaca. Međutim, budući da novija leksikografska praksa potiče na bilježenje primjera realne upotrebe, odgovarajućih kvalifikatora, mogu se smatrati pouzdanim izvorima jezičkih informacija.

Sonja Nenezić radom „Etnostereotipi i stereotipi o Romima u jezičkoj slici crnogorske stvarnosti“ još jednom utvđuje da je stereotipizacija, naročito negativna, prisutna ukoliko je jedan narod ostvarivao i ostvaruje kontakte s određenom etnijom. Različiti iskazi, frazeologizmi, poslovice, tvorbeni i semantički derivati te drugi jezički markeri stereotipizacije Roma pokazuju da je ovaj etnostereotip jedan od najrazuđenijih u crnogorskom jeziku. Građa je prikupljena iz različitih rječnika crnogorskih narodnih govora preko riječi: *Ciganin, Rom, Romka i Romče, Ciganka, Ciganulja, Ciganštura i Ciganče*, te zbirno *Ciganija, Cigančić, Cigančica, Gabeljka, Gabeljica, Gabeljuša, Gabeljača, Gurbetka, Gurbetkinja, Gurbetnica, Gabeljče, Gurbeče, Gabeljčad, Gurbečad, Gurbetanija, Mađup, Mađupka, Mađupče, Jeđup* (Boričić Tivranski 2002), te *Firaun, Čergarka, Gundër, Cigo*; građi su priključeni i ktetici zabilježeni u rječnicima: *romski, ciganski, gabeljski, gurbetski i čergarski*. Ona pokazuje da se stereotipi formiraju na osnovu fizičkog izgleda, tj. tamnoputosti, a na njega se nadovezuje i podstereotip o Romima kao neurednim, loše odjevenim osobama, te onima koje ne održavaju ličnu higijenu, zatim stereotip koji se tiče njihovog moralnog i profesionalnog profila s naročito posvećenom pažnjom u vezi s odnosom profesije i spola; stereotip o njihovom nomadskom načinu života itd. I ovaj rad na osnovu analiziranih jezičkih sredstava zaključuje da je potvrđena hipoteza o izrazitoj negativnoj obojenosti etnokulturnog stereotipa o Romima i u crnogorskoj slici svijeta.

U prvom koautorskom radu u ovom zborniku Amela Šehović i Elma Durmišević pišu o stereotipima u etnopsihološkim vicevima na bosanskom jeziku. U prvom dijelu rada teorijski se osvrću na vic kao tekstnu vrstu; drugi dio rada bavi se određenjem

stereotipa te se objašnjava zašto se autorice, na osnovu prikupljene građe, ne odlučuju za tematsku podjelu viceva. Korpus je podijeljen na viceve u kojima su njihovi akteri pripadnici jednog naroda i viceve u kojima su objekt viceva pripadnici dvaju ili više naroda, a prikupljen je uglavnom s internetskih izvora (dominantno s izvora www.vicevi.ba), te iz usmenih izvora, što dodatno osigurava kvalitetu i raznolikost prikupljene građe. Očekivano, najveći dio viceva ima komponentu koja uključuje stereotipizaciju Crnogoraca i Roma, ali su prisutni pripadnici i ostalih sudržavljana u bivšoj Jugoslaviji, što se objašnjava narcizmom sitnih razlika. Građa ipak nudi i nekoliko viceva o geografski udaljenim narodima (Arapci, Etiopljani, Rusi, Ukrajinci, Škoti) te pokazuje da su, uz etnonime, i lična imena i nadimci u vicevima markeri nacionalnog identiteta i česta metonimija za stereotipne prikaze u vicevima.

Drugi koautorski rad u zborniku, „Verbalne asocijacije kao jezički pokazatelji etnokulturnih stereotipa“ autora Gordane Štrbac i Milana Ajnadžovića ukazuje na značaj verbalnih asocijacija kao jezičkog resursa za ispitivanja jezičkog materijala iz različitih perspektiva. Oslanjajući se na istraživanje koje problematizira Grke i Ruse kao predstavnike istočnih naroda, rad se fokusira na stereotipe usmjerene prema zapadnim narodima. Asocijati prema Amerikancima, Englezima i Nijemcima ekscerpirani su iz *Asocijativnog rečnika srpskog jezika* i *Obratnog asocijativnog rečnika srpskog jezika*, klasificirani prema kognitivnim obilježjima te su cijeneći frekventnost odgovora izdvojeni modeli stereotipizacije. Iz građe je načelno moguće konstatirati da u srpskom jeziku prema navedenim narodima postoji negativan stav s naročito emocionalno obojenom ocjenom kad je riječ o Amerikancima. U radu se napominje da je istraživanje o istočnim narodima pokazalo da su asocijati pozitivni, ali treba imati na umu da je formiranje zaključaka uvjetovano odabirom naroda te da se uključivanjem drugih nacija u asocijate mogu dobiti i drukčiji rezultati. Isto vrijedi i za odabir „predstavnika“ zapadnih naroda.

Treća cjelina zbornika počinje radom „Jezički mitovi i zloupotreba jezika kao obeležja identiteta“ Marija Liguorija koji otkriva kako jezički mitovi u Švedskoj služe potvrđivanju nacionalnog identiteta te postaju sredstvom isključivanja Drugih. Kao i u slučaju drugih naroda, Šveđanima je njihov jezik mjera stvarnosti te je ideja nacionalnog direktno vezana za jezik, što je reakcija povezana s velikim imigracijama. Autor uzima tri izvora jezičkih mitova, što se čini kao odličan balans za datu temu, istražujući primjere izlaska iz jezičkih granica s posebnim pitanjem nacionalnog identiteta. Prvo je iskustvo boravka autora u različitim periodima u Švedskoj od 2007. godine do danas, a druga dva izvora jesu knjige *Språket: svenska folkets frågor till radioprogrammet Språket* (Andersson i Ringarp 2007) i *Lagom finns bara i Sverige*

och andra myter om språk (Parkvall 2009). Navedene knjige prikupile su 400 pitanja o jeziku koja su iz svih krajeva Švedske, i iz inostranstva, poslali slušaoci radio-programa *Jezik (Språket)*. Autor je podijelio utisak da među običnim govornicima švedskog jezika ima dovoljno purista i branilaca norme, protivnika bilo koje nove jezičke pojave, te je težnja da se jezik sačuva od “kvarljivosti” stvar nacionalnog ponosa pa, u krajnjoj liniji, i sredstvo isključivanja drugih naroda kojima su izvorni Švedani okruženi usljed migracijskih pomjeranja. Autor naročitu pažnju poklanja Štokholmu kao dobrom izvoru za sociolingvistička istraživanja budući da se u njemu jasno iscrtavaju granice bogatih i siromašnih ali i jezičke granice. Jezički mitovi jesu simptomi društvene stvarnosti te je pitanju potrebno prići interdisciplinarno.

Evropa se dalje, u jezičkom smislu, u ovom zborniku proučava iz perspektive njemačkog jezika u radu Sanele Mešić „Etnokulturni stereotipi u frazemima njemačkoga jezika“ i to na osnovu frazeološkog korpusa formiranog prema upotrebi etnonima, naziva zemalja i pridjeva izvedenih iz etnonima kao sastavnice frazema iz rječnika i zbirki frazema nastalih u periodu od 2018. do 2021. godine. Autorici je jedan stariji rječnik poslužio kao kontrolni kako bi se rezultati u vezi sa stereotipima izrečenim u frazemima smatrali validnijim. Tri su postavljene hipoteze s početka rada potvrđene budući da je odabrani jezički sloj nosilac vrijednosnih stavova koji sporo i slabo podliježu promjenama. Autorica posebnu pažnju poklanja varijantnosti na polju sastava frazema te utvrđuje da određeno područje ima jaku dominantu u učestalosti korištenja lokalnih inačica frazema. Iz njemačkih etnonimskih frazema očekivano proizlaze uglavnom negativni stereotipi (npr. *polnische Wirtschaft*, *russisches Roulette spielen*), ali treba reći da postoje i pozitivni kritički sudovi o nekim narodima (npr. *noch ist Polen nicht verloren*, *alter Schwede*). Važan zaključak u vezi s većinom etnonimskih frazema jeste da uglavnom pripadaju razgovornom registru.

Autorice Amira Sadiković i Selma Đuliman u radu „Anglosaksonski etnokulturni stereotip i južnoslavenski prevodi (na primjeru riječi *nigger*)“ istražuju kako se predstavljaju određeni elementi kulture u prijevodima na druge jezike s posebnim osvrtom na potrebu da se u novijoj jezičkoj zbilji vodi računa o političkoj korektnosti te predstavljaju slučaj promjene naslovljavanja kao strategije uklanjanja stereotipa. Pošavši od etimološkog određenja riječi *nigger* autorice konstatiraju da navedena riječ u engleski jezik nije ušla kao uvredljiva te utvrđuju da literatura sugerira kako je do te semantičke promjene došlo djelovanjem društvenokulturnih faktora. Analizom likovnih prikaza pjesme *Ten Little Niggers* autorice ovoj temi prilaze multimodalno te zaključuju da je u jednom broju slika vidljivo anesteziiranje publike

ne prikazivanjem detalja strašnih scena iz pjesme (npr. izbjegavanje prikazivanja krvi), ali da ipak u najvećem broju primjera ilustracije dosljedno slijede tekst prikazujući nasilje prihvatljivim budući da je usmjereno prema nebjelačkoj populaciji. Drugi primjer za analizu upotrebe riječi *nigger* autorice uzimaju iz prijevoda popularnog štiva Agathe Christie te pokazuju da se mora postaviti pitanje relevantnosti prijevoda naslova, jer samo takav prijevod smatraju dobrim budući da uzimaju kriterij ispunjavanja očekivanja kao najvažniji u odabiru prevodilaca. Stoga, zamjenu riječi *crnac*, koju smatraju prihvatljivom ali i bez prepoznavanja stereotipa iz izvornika, riječju *Indijanac* ne smatraju motiviranom i u, krajnjoj liniji, uopće prihvatljivom. Pozivajući se na pozitivne prakse prepoznate u praćenju izdavačke politike izvornika, autorice smatraju da je prevodilački aktivizam neizostavna komponenta dobre prevodilačke prakse.

Četvrta cjelina zbornika bavi se romanskim jezicima. Nermina Čengiđ u radu „Frazeme u italijanskom jeziku motivirane etnokulturnim stereotipima“ bavi se etnonimima: *arabo* (arapski jezik), *cinese* (kineski jezik), *turco* (Turčin; turski jezik), *ebreo* (Jevrej/Židov), *scozzese* (Škot), *zingaro* (Rom/Cigan), *portoghese* (Portugalac) i *inglese* (Englez) u italijanskom jeziku te zaključuje da navedeni etnonimi figuriraju kao onimijski elementi italijanskih frazeoloških konstrukcija neminovno motiviranih etnokulturnim stereotipima. Analiza korpusa pokazuje da se na temelju semantičke i aplikativne vrijednosti pronađenih frazema ovaj jezički sloj najčešće negativno i nedobronamjerno usmjerava na pripadnike ciljne etničke grupe.

Edina Spahić u radu „Španci i oni drugi“ analizira frazeme španskog jezika koje tematski pripadaju etničkim stereotipima. Prvi dio rada problematizira pojam nacionalnog karaktera koji je osnovno sredstvo ocjenjivanja tuđih identiteta. Glavni dio rada analizira način na koji se u frazemima autostereotipiziraju Španci te se pokazuje da su izrazito samokritični budući da sebe doživljavaju kao sklone fatalizmu, zlovolji, oprezu, zavisti, konformizmu, ali da i druge narode doživljavaju u negativnom svjetlu, što je prirodno centraliziranom položaju onoga ko kreira stereotip.

Koautorski rad Sabine Bakšić i Alene Čatović „Etnokulturni stereotipi u turskim poslovcama i izrekama“ okreću nas orijentalnim jezicima kao petoj cjelini zbornika. Uvažavajući ulogu stereotipa u olakšavanju donošenja odluke o vanjezičnoj stvarnosti, autorice ispituju rezultate tog kognitivnog mehanizma s obzirom na njegovu redukcionističku tendenciju. Za potrebe ovog istraživanja korišten je rječnički korpus turskog jezika i naučni radovi koji se bave navedenom tematikom. Pokazuje se da su stereotipi koji se odnose na religijsku pripadnost Arapa pozitivni, dok se oni koji upućuju na njihov izgled (boju kože) mogu tumačiti negativnim. Neke

poslovice o Armenima uključuju usporedbu s nekom drugom etničkom grupom. Kurdi i Romi često su predstavljeni kao manje vrijedni, neuki, pohlepni i skorojevići, te nerijetko kao društvena zajednica a ne narod. S obzirom na zamjenjivost etnonima kao sastavnica frazema i poslovice, autorice napominju da bi se to moglo tumačiti kao jezički materijal kojim se može upravljati.

Posljednji rad u petoj cjelini bavi se etnokulturnim stereotipima u vicevima na perzijskom jeziku. Đenita Haverić na korpusu rada od najpopularnijih viceva u Iranu koji se odnose na određene etnike i dostupni su na različitim internetskim portalima i na društvenim mrežama pokazuje uobičajene negativne stereotipe o etničkim grupama prvenstveno zbog njihovih različitih jezičkih, kulturnih i društvenih normi i vrijednosti, što znači da se posmatraju iz centra perzijskog jezika i kulture kao prve vrijednosti. Vicevi su podijeljeni u dvije grupe. Prva je o etničkim manjinama u Iranu (Arapci, koji naseljavaju teritoriju Huzestana, i Turci Azeri, koji većinom žive u iranskom Azerbejdžanu i čine značajan dio iranskog stanovništva, te Luri i Kurdi, koje su manje zastupljene u perzijskim vicevima). Tako su Arapci predstavljeni kao osobe izrazito niske inteligencije, glupi, nepristojni i neuki. Turci Azeri također su predstavljeni kao glupi, ali i kao osobe sklone častohleplju i mačizmu, Luri kao slaboumni i seoski prostaci itd. Druga grupa viceva je o stanovnicima nekih provincija i gradova u Iranu poput Rašta, Kazvina, Isfahana, Širaza, Abadana i Kašana. U njima se također negativno stereotipiziraju stanovnici provincije: upravo ova grupa viceva potvrđuje specifičnost humora u perzijskom jeziku u odnosu na druge kulture. Naime, radi se o potpunoj okrenutosti prema raznolikosti vlastitog svijeta koja je rijetko sukobljena sa svjetskim razlikama tako da se, kao i u slučaju bosanskog jezika, narcisoidno slave male razlike.

Zbornik s međunarodne lingvističke konferencije *Etnokulturni stereotipi u slavenskim, germanskim, romanskim i orijentalnim jezicima: sličnosti i razlike u percepciji Drugoga* preporučujemo antropolozima, etnolingvistima, sociolozima, istraživačima koji se bave jezikom općenito, a naročito verbalnim humorom i stereotipom, ali i svim korisnicima jezika koji bi htjeli zatresti svoj jezički centar te se i sami osjetiti *Drugima*. .

Adresa autorice
Author's address

Azra Hodžić-Čavkić
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
azra.e.hodzic@gmail.com